

Media kohtaa uskonnon

Johanna Sumiala-Seppänen: NOMADIT RIPPITUOLISSA Medioduid uskonnon moraalisen järjestyksen dynamiikka (post)modernin television ja kulttuurin kontekstissa.

Jyväskylän Studies in Communication 15. University of Jyväskylä 2001. 212 s.

Johanna Sumiala-Seppänen väitöskirja käsittelee kiinnostavalla tavalla kiinnostavaa aihetta: mitä uskonnolle tapahtuu mediassa? Työ lähtee pitkälle teoreettiselle retkelle uskontosociologian, postmodernin, rituaalin ja draaman, psykokulttuurin, uskonnon kulttuurihistorian, mediateorian ja diskurssi-teorian kirjallisuuteen. Työssä on myös empirinen osa, jossa tarkastellaan kristillistä talk show'ta "Rippituolia", jota esitettiin MTV:ssä yhdeksän osaa vuonna 1997.

Keskeinen teema on uskonnollisuuden murros institutionaalisesta uskonnollisuudesta yhä yksilöityneemmäksi psykouskonnollisuudeksi. Rippituoli-ohjelma on hybridi, jossa kohtaavat intiimi talk show, julkisvetoinen mediakulttuuri, psykokulttuuri, yksilöllistymisen ja ei-institutionaalinen uususkonnollisuus.

Ohjelman kautta avautuu näköala yhteiskunnan laajempiin ilmiöihin, ennen muuta yksilöllistymiseen. Uskonnon kautta tarkasteluna se merkitsee ennen muuta institutionaalisen uskonnollisuuden väistymistä. Tilalle astuu eräänlainen hyvänolon jumala, niin sanoakseni *god feelgood*, joka saa yksilön tuntemaan olonsa paremmaksi.

Tämä muutos näkyy esimerkiksi Sumialan empirian kohteen, ripin luonteen muutoksessa. Kun synti merkitsee kristinuskossa ennen muuta eroa jumalasta ja toisista ihmisistä, niin rippi on synninpäästöllään perinteisesti palauttanut ihmisen jumalan ja muun maailman yhteyteen. Tunnustuksellinen televisiorippi puolestaan keskittyy ihmisen minään ja sen terapeuttiiseen tuottamiseen.

Aiheesta avautuu laajoja näkökulmia eri suuntiin ja kirjoittaja pyrkii rohkeasti löytämään median ja yhteiskunnan ilmiöiden risteyskohtia. Välillä tosin näkökulmat tuntuvat vähän liiankin laajoilta. Kirjoittajan oma ääni tahtoo hukua teoriavyörytyksen alle ja teksti puuroutuu käsitteisiinsä.

Käsitteiden käyttö olisikin ehkä voinut olla hiukan säästeliäämpää, täsmällisempää ja myös kriittisempää. Ennen muuta, miten ilmaisuvoimainen ja erotteleva postmodernin käsite on? "Postmodernit" uskonnolliset yhteisöt voisi myös tulkita modernin sisäisiksi ilmiöiksi. Mitä rituaalin käsitteellä lopulta tarkoitetaan? Mitä lisäarvoa mediadiskurssin ja myytin käsitteet tuovat analyysiin? Ja mistä kulttuuriset funktiot, valta, hierarkiat ja ideologia sukeltavat esiin viime tipassa?

Käsitteiden viljelyä voi puolustaa "ajatuskokeena" tai "spekulatiivisena tieteenfilosofisluonteisena irtiottona", mutta lukijalle jää kieltämättä tunne siitä, että kirjoittajan työprosessi on jäänyt hiekan kesken ja kokonaisuudesta olisi voinut hioa hiukan jäsentyneemmän.

Työn ongelmat selittyvät kuitenkin osaksi väitöskirjojen tavallisella ongelmalla: todistustaakka lukeneisuudesta painaa kirjoittajaa. Kaikkiaan kirja toimii erinomaisesti erilaisten näkökulmien esittelijänä ja aiheeseen liittyvien jatkoideoiden antajana.

ANU KANTOLA

Paljon puhetta perhesarjoista

Iris Ruoho UTILITY DRAMA Making of and Talking about the Serial Drama in Finland.

Tampere University Press 2001. 342 s.

Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen yliassistentti Iris Ruoho käsittelee väitöskirjassaan suhteellisen vähän tutkittua aluetta, ni-

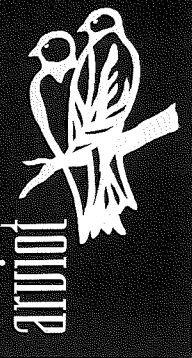
mittäin suomalaista perhesarjaa. Ruoho lähestyy aihettaan kolmesta erilaisesta näkökulmasta. Tarjottelun kohteena ovat ohjelmat itse, ohjelmia koskeva journalistinen tv-kritiikki sekä tekijyys. Näitä tutkimuskenttiä tekijä pyrkii avaamaan kolmen keskeisen tutkimuskysymyksen avulla. Ruoho analysoi väitöskirjassaan, millaista televisioestetiikkaa suomalainen sarjadraamatuotanto rakentaa julkisen palvelun television kontekstissa, millä tavoin sarjadraaman ja erityisesti perhesarjan "realismi" näyttäytyy journalistisessa televisio-kritiikissä ja kuinka tekijät eli käsikirjoittajat, ohjaajat ja tuottajat ymmärtävät roolinsa muutuvan tuotantokulttuurin rattaissa?

Ruohon rakentama tutkimusasetelma on haasteellinen ja monialainen. Sen avulla on mahdollista käsitellä suomalaista perhesarjaa ja käyttödraamaa kulttuurisena ilmiönä, joka muodostuu paitsi ohjelmista eli kulttuurituotteista itsestään myös siitä mediakulttuurisesta, -poliittisesta ja -historiallisesta tilanteesta, jossa ne esitetään. Moniin suuntiin haaran tutkimusasetelman vaarana on hajanaisuus jairstaleisuus. Välillä lukija joutuukin kysymään, miten kaikki osaset asettuvat tarinan kokonaisuuteen.

Ruoho lähtee kartoittamaan perhesarjojen olemusta mediahistorian näkökulmasta. Keskiössä on erityisesti Ylen TV2:n ohjelmatuotanto. Mediahistoriallisella tarkastelunäkökulmallaan Ruoho tulee samalla paikanneeksi suomalaisen mediatutkimuksen aukkoa. Tähän asti historiallisen tutkimuksen painopisteet ovat olleet lähinnä mediainstituutioissa ohjelmatuotannon ja ennen kaikkea ohjelmien jäädessä sivurooliin.

Ruoho ei kuitenkaan tyydy ainoastaan deskriptiivisesti kuvailemaan suomalaisten perhesarjojen vaihteita, vaan pureutuu aineistoonsa yhdistämällä genre- että gender-tutkimuksen näkökulmia. Tekijän keskeisenä argumenttina on, että suomalaisissa (etenkin 90-luvun) perhesarjoissa keskeinen lajityyppillinen ominaisuus on perheharmonian ylläpitäminen. Ruohon mukaan suomalaisessa perhesarjassa harmonia rikkoutuu

nimenomaan silloin, kun perheen äiti ei pysy traditionaalissa äidin roolissaan, vaan suuntautuu uran luomiseen kodin ulkopuolelle. Harmonian rikkoutuminen osoitautuu haasteeksi etenkin perheen isälle, joka yrittää ratkaista ristiriitaa a) ottamalla "äidin" roolin kodin sisällä tai b) etsimällä itselleen ns. toisen naisen. Ratkaisut osoittautuvat tilapäisiksi ja lopullinen harmonia löytyy vasta silloin, kun puolisojen välille syttyy romanttinen rakkaus uudelleen. Ruoho argumentoi, että toistaessaan tietynkaltaista harmonia-dis-harmonia-harmonia -kaavaa suomalaiset perhesarjat toimivat ideologisesti. Ne pyrkivät sosiaalistamaan ja integroimaan mieskatsojat modernin yhteiskunnan perusyksikköön ydinperheeseen.

Tutkiessaan perhesarjojen ja käyttödraaman estetiikkaa Ruoho nostaa keskiöön realismin käsitteen. Tekijä tarkastelee realismin ilmenemistä eri ohjelmahistoriallisissa vaiheissa. Realismin problematiikkaa avataan myös journalistisen tv-kritiikin yhteydessä. Jaoteltu erilaisiin realismiin

muotoihin ja niiden tarkastelu suhteessa itse ohjelmiin sekä muuttuviin ohjelmapolitiisiin painotuksiin onkin ehkä kiehtovinta työn antia. Parhaimmillaan tekijän kysymyksenasettelut nivoutuvat klassisiin taidefilosofisiin kysymyksiin "todellisuuden" ja "fiktion" suhteista.

Tarkastellessaan tekijyyttä Ruoho analysoi mediakulttuurissa tapahtunutta kaupallistumista ja sen vaikutuksia ohjelmatuotantoon. Kaupallista toimintakulttuuria problematisoiva kysymyksenasettelu on tuttu useista muistakin alan viime aikaisista tutkimuksista. Sinänsä ansiokkaassa analyysissä lukija jäi kuitenkin kaipaamaan tekijöiden omaa ääntä. Vaikka Ruoho perusteleeekin oman anonymiteettiä korostavan valintansa sinänsä ansiokkaasti, olisi tekijöiden ääni tuonut tekstiin ehkä uudenlaista ilmettä ja särmeä.

Kokonaisuudessaan Ruohon työ on perusteellisesti ja selkeästi argumentoitu tutkimus. Kysymyksenasettelu on kunnianhimoinen, kuten kypsällä tutkijalla pitääkin. Aihetta lähestytään varsin laajaa

lukeneisuutta hyödyntäen. Lähestymistavan varjopuolena on tietyn tarinallisuuden katoaminen. Aika ajoin syntyy vaikutelma, että osiot elävät tekijän eksploimasta konjunkturaalisesta lähestymistavasta huolimatta varsin erillistä omaa elämänsä.

Loppuluussa Ruoho onneksi kutoo lankoja yhteen. Tekijä ottaa kantaa tutkimuskohteeseensa kulttuurisena ilmiönä. Näkemysellistä reflektointia olisi lukenut useammankin sivun verran.

JOHANNA SUMIALA-SEPPÄNEN

Geenipuhe juuresta latvaan

Liina Hellsten
THE POLITICS OF METAPHOR
Biotechnology and Biodiversity in the Media.

Acta Universitatis Tamperensis
876. 2002. 170 s.

Liina Hellstenin tavoitteena on väitöskirjassaan tutkia bioteknologian ja median suhdetta metaforien näkökulmasta – varsin mielenkiintoinen ja ajankohtainen tutkimus siis. Yhä useampien tutkijoiden on sopeuduttava journalistisiin toimintatapoihin ja pohdittava tutkimustulosten julkistamista ei vain tieteen sisäisen kommunikation vaan myös mediajulkisuuden kannalta.

Tutkimuksen taustalla on kysymys siitä, miten puhua ilmiöistä, jotka ovat liian pieniä, isoja, abstrakteja tai monimutkaisia ihmisen nähtäväksi tai käsitettäväksi: miten hahmottaa esimerkiksi geenin tai biodiversiteetin olemusta ja toimintaa. Käsitteellistämässä ja konkretisoimisessa apuna käytetään nimenomaan metaforia. Metaforat eivät kuitenkaan ole vain "viattomia" välineitä, vaan niitä käytetään myös tietoisesti ohjaamaan uusiin teknologioihin liittyviä uskomuksia ja käsityksiä. Erityisesti joukkotiedotusvälineissä metaforia käytetään, kun pyritään dramatisoimaan ilmiöitä. Metafo-

rat nostavat joitain ilmiöitä ja ilmiöiden ominaisuuksia esille ja samalla jättävät muita ilmiöitä varjoon. Hellsten myös tuo esille, että metaforat toisaalta pitävät yllä sosiaalista koherenssia, toisaalta saattavat saada aikaan sosiaalista muutosta.

Teoreettisen käsitteistönsä Hellsten hakee kolmelta taholta: metaforateorioista, viestintätutkimuksesta sekä tieteen ja teknologian tutkimuksesta. Hellsten tuntee hyvin käyttämänsä teoriat ja niiden sisäiset kiistelyt ja jatkokehittelyt. Väitöskirjan alkuosa toimii näin myös kattavana johdantona näihin tutkimusperinteisiin.

Tutkimuksen toinen osa sisältää bioteknologian ja geenitutkimuksen julkisuuteen liittyviä tapaus-tutkimuksia, menetelmänä käytetään kuvien ja tekstien sisällyttäminen analyysiä. Tapaustutkimusten aiheet ovat hyvin valittuja ja aiheisto on kerätty mm. Helsingin Sanomista, Der Spiegelistä ja New York Timesista. Hellsten analysoi ja erittelee huolella julkisuudessa toistuvia metaforia, kuten "luonto on biodiversiteetti", "tiede on matka" ja "geenit ovat elämän aakkoset". Metaforilla on siis merkitystä: luontoon liittyvät metaforat ovat yhteydessä mm. siihen, miten käytämme luontoa hyväksi.

Lopuksi kritiikkiä: Metaforia vertaillaan ja punnitaan edes takaisin ja olisin toivonut, että Hellsten olisi loppua kohden summannut tuloksiaan virittämällä enemmän kahteen muuhun teoreettiseen taustateoriaansa – viestinnän tutkimukseen sekä tieteen ja teknologian tutkimukseen. Tutkimuksen rakenteesta (monografiaväitöskirjan ja nippuväitöskirjan välimuoto) johtuen työssä on jonkin verran toistoa. Mielestäni olisi ollut parempi joko julkaista osartikkelit ja yhteenveto sellaisenaan tai rakentaa monografia, johon osatutkimukset olisi selkeämmin sulautettu.

PIIA JALLINOJA